

NEXUS LINGUARUM

KÖSZÖNTŐ KÖTET A 80 ÉVES NYOMÁRKAY ISTVÁN AKADEMIKUS TISZTELETÉRE

Szerkesztette
Lukács István

ELTE BTK
SZLÁV ÉS BALTI FILOLÓGIAI INTÉZET
SZLÁV FILOLÓGIAI TANSZÉK
BUDAPEST, 2017

SZAKMAI LEKTOROK
Bańcerowski Janusz
Jászay László

MŰSZAKI SZERKESZTŐ ÉS TÖRDELŐ
Janiec-Nyitrai Agnieszka

© szerzők
© ELTE BTK Szláv Filológiai Tanszék

Kiadja az ELTE BTK Szláv Filológiai Tanszék
Felelős kiadó a Szláv Filológiai Tanszék vezetője
Sorozatszerkesztő: Lukács István
A borítót tervezte: Sellyei Tamás Ottó
Nyomdai kivitelezés: Robinco Kft.
ISSN 1789-3976
ISBN 978-963-284-859-4

TARTALOM

Bañcerowski Janusz	
Nyomárkay István akadémikus nyolcvan éves.....	9
Bajzek Lukač Marija	
Slovenska zemljepisna lastna imena na Gornjem	
Seniku in v Porabju.....	15
Bañcerowski Janusz	
Néhány gondolat a nyelvhasználat alapegységéről...	25
Császári Éva	
A szlovák szótárhoz tartozó legújabb mérföldkövek.	
Az első szlovák etimológiai szótár.....	43
Дудаши Марија	
Гневът в унгарската и българската фразеология...	51
Dudás Előd	
Kaj-horvát anyag Maks Pleteršnik szlovén-német	
szótárában.....	61
Dziewońska-Kiss Dorota	
Człowiek człowiekowi wilkiem – obraz wilka w języku	
polskim (w świetle związków frazeologicznych	
i przysłów).....	71
Федосов Олег	
Как достичь совершенства?.....	81
Gyivicsán (Divičanová) Anna	
Rozmýšľanie o slovenskom národnom hnutí,	
o jazyku, o kultúre	
(Štefan Leška, Karol Straka, Ľudovít Haan).....	93
Gyöngyösi Mária	
A „törpe” Alekszandr Blok mitopoétikájában	
(Alakváltozatok és forrásaik).....	101
Imrichová Mária	
Slovenská právnická terminológia	
a problematika polysémie termínov.....	115
Jakovljević Dragan	
Književnost, novi mediji i postčitalačka generacija...	125

Janiec-Nyitrai Agnieszka	
Narošle postpamięci. Na marginesie węgierskiej trylogii Krzysztofa Vargi <i>Gulasz z turula, Czardasz z mangalicą i Langosz w jurcie</i>	135
Janurik Szabolcs	
Angol mintára keletkezett tükörszavak a magyarban és az oroszban.....	147
Ясаи Ласло	
Средства грамматики и картина мира в русском языке.....	161
Kiss Szemán Róbert	
A katolikus irodalom mint újkori kulturális képződmény sajátosságai.....	173
Kroó Katalin	
Az irodalmi szövegben rejlő <i>megszólítás</i> szemiotikai alakzatáról.....	183
Лявинец-Угрин Марианна	
Современная лексикография русинского языка..	195
Лебович Виктория	
К вопросу литературной ономастики у И. Нечуя-Левицкого.....	207
Lukács István	
A horvát <i>Sibila</i>	219
Menyhárt Krisztina	
„Zöldségeket beszél”. A zöldségek a magyar és a bolgár közmondásokban.....	231
Михайлов Камен	
Via Danubius.....	243
Milosevits Péter	
Jovan Dučić versei Babits Mihály fordításában.....	255
Nagy István	
Íráspoétika, írásethosz. Marina Cvetajeváról.....	271
Палоши Ильдико	
Мультисубъектность как семантическая категория в русском языке.....	283

Pátrovics Péter	
Aspektualitát – Temporalitát – Kasus – Referentialitát und Wortstellung im Deutschen und in den slawischen Sprachen. Mutmaßliche Zusammenhänge.....	297
Pavičić Mladen	
Ivan Prijatelj <i>A szlovének irodalma</i> című irodalomtörténeti áttekintéséről.....	307
Péter Mihály	
Két költő a szerelem másodvirágzásától (Puskin és Tyutcssev).....	317
Ráduly Zsuzsanna	
Eponimák a lengyel és a magyar egyházi terminológiában.....	323
Sárköziné Vandan Enhzaya	
<i>Вопрос Достоевского в монгольском переводе романа «Братья Карамазовы».....</i>	335
Urkom Aleksander	
Učenje stranog jezika u digitalnom dobu.....	343
Várnai Dorota	
Renesans w Polsce i na Węgrzech.....	353
Vig István	
Prebacivanje kodova u djelu „Az török áfium ellen való orvosság” (’Lijek protiv turskoga opijuma’) Nikole Zrinskog.....	365
Zoltán András	
Régi keleti szláv jövevényszavaink kérdéséhez.....	377
Zsilák Mária	
A budai Egyetemi nyomda szlovák kiadványainak nyelvváltozatai az egységes modern irodalmi nyelv kialakulása tükrében.....	385

PREBACIVANJE KODOVA U DJELU
„AZ TÖRÖK ÁFIUM ELLEN VALÓ ORVOSSÁG”
(‘LIJEK PROTIV TURSKOGA OPIJUMA’)
NIKOLE ZRINSKOG

Vig István

1. Prebacivanjem kodova bavi se već desetljećima sociolingvistika i jezična kontaktologija. Prva sastavnica izraza, kod, u značenju ‘jezik’, nije sretan naziv: na to je upozorila i Maria Luisa Altieri Biagi. Ona je mišljenja da se tumačenje jezika kao koda može prihvatiti samo u metaforičnom značenju. Kodovi se obilježavaju nastankom uzajamne i jednoznačne veze između elemenata dvaju većina u kojoj prisustvo jednoga elementa isključuje sve ostale elemente. Jezik sliči kodu samo u smislu nastanke veze između većine označitelja odnosno označenika. Budući da jezični znak može imati više od jednog denotata, ne ostvaruje se jednačenje znakova dviju većina. Osim toga, mogu se denotati i preklapati i ta činjenica proturječi „klasičnom” određivanju kodova (ALTIERI BIAGI 1985: 192-195). Usprkos tim primjedbama, izraz *prebacivanje kodova* ustalio se u stručnoj literaturi.

1.1. Poznato je više određivanja prebacivanja kodova u literaturi. Nije naša namjera predstaviti cijelu povijest problematike, ali valja citirati neka mišljenja koja mogu ilustrirati promjene koje su nastale u definiciji.

1.1.1. Prema prvom Haugenovu određivanju iz 1956. godine *prebacivanje kodova* pojavljuje se kada bilingvalni govornik preuzima sasvim neprilagođenu riječ iz drugog jezika u prvi.¹ Kao što se vidi, ta se definicija ograničava samo na riječi i ne uzima u obzir druge sastavnice jezika.

¹ „[Code switching] occurs when a bilingual introduces a completely unassimilated word from another language into his speech.” (citiran u PÜTZ 1993: 181)

1.1.2. Martin Pütz, koji je već mogao uzeti u obzir širu stručnu literaturu, izražava se ovako: „Prebacivanje kodova je funkcionalna uporaba dvaju ili više jezika u društvenim situacijama, odnosno u interakcijskoj komunikaciji (razgovoru). Pojave se prebacivanja kodova u njihovim društvenim i jezičnim/formalnim manifestacijama mogu poistovjetiti na razini diskursa, rečenice, fraze ili riječi.“²

1.1.3. Prema trećoj i najširoj definiciji, prebacivanje je kodova zamjena između dvaju jezika; izmjena više jezika sa strane bilingvalnih, odnosno višejezičnih govornika u toku određenog govorenja (BUßMANN 2002: 139).

Mnogobrojni autori smatraju da okvir prebacivanja kodova čine izjave/govorni činovi (KISS 1995: 210; ADAMS 2003: 19; MORENO FERNÁNDEZ 2005: 259; LÓPEZ MORALES 2003: 190).

1.2. Obično se razlikuju dva tipa prebacivanja kodova: unutarečenični i međurečenični. U prvom se slučaju uvode u rečenicu prvenstveno leksički elementi drugoga jezika. U drugom slučaju dolazi do prebacivanja kodova na granici rečenica, to znači prelazanje na rečenicu/rečenice drugoga jezika (PÜTZ 1993: 183-184; KISS 1995: 210; BUßMANN 2002: 139; BENÓ 2008: 46-50).

1.3. Mnogobrojna utvrđivanja s obzirom na gramatički aspekt prebacivanja kodova, tj. na kojim je mjestima rečenice moguće prebacivanje kodova, a na kojim je to nemoguće, modificirala su kasnija istraživanja (usp. PÜTZ 1993: bilj. 4., 188; LÓPEZ MORÁLES 2003: 195-196; KÄMMERER 2006: 19-21) koja tu ne možemo prikazati. Među jezicima koji se upotrebljavaju u prebacivanju kodova postoji različit odnos. Stručna literatura razlikuje bazni jezik (jezik matrice) i uklopljeni je-

² „Code-switching verweist generell auf den alternierenden, funktionalen Gebrauch zweier oder mehrerer Sprachen in sozialen Situation bzw. interaktionaler Kommunikation (Konversation). CS-Erscheinungen lassen sich in ihrer sozialen und linguistisch/formalen Manifestierung auf Diskursebene, Satzebene, Phrasenebene oder Wortebenen identifizieren.“ (PÜTZ 1993: 184)

zik. Prvi stvara morfosintaktički okvir izjave i time određuje redoslijed sastavnica rečenice odnosno morfema. Uklopljeni jezik uvrštava se u bazni jezik. Odnos između baznog odnosno uklopljenoga jezika može se promijeniti tako da i bazni jezik postaje uklopljeni jezik i obrnuto, uklopljeni jezik pretvara se u bazni jezik (RIEHL 2004: 22; BENŐ 2008: 45).

1.4. Za našu temu važno je prikazati mišljenja o funkcijama prebacivanja kodova. Neki smatraju da se one podudaraju s funkcijama koje je utvrdio Roman Jakobson. Tijekom prebacivanja kodova stupaju u prvi plan konativne, ekspresivne i fatične funkcije jezika, ali u određenim slučajevima i metalingvistična i poetska funkcija dobijaju ulogu (APPEL/MUYSKEN 1986 citiran u LÓPEZ MORALES 2003: 197). Želimo primijetiti da su neki elementi Jakobsonove klasifikacije (npr. referencijalni, ekspresivni, poetski) zbirni pojmovi koji sadržavaju mnogobrojne pojave.

Iz perspektive strategije diskursa – na osnovi Jakobsonove klasifikacije – odvojene su sljedeće funkcije: referencijalna, direktivna, ekspresivna, fatička, poetska funkcija i funkcija označavanja identiteta. Zadnji se odnosi na identitet (kod/ jezik) od „mi“ odnosno „oni“. Kod „mi“ upotrebljava se za izražavanje poziva, sudjelovanja, osobnog mišljenja, dok kod „oni“ ima objektivnu narav i označuje udaljenost prema događajima i rečenima (RIEHL 2004: 24-25). Nemamo mjesta za detaljno prikazivanje funkcija strategije diskursa, ali treba istaknuti da Riehl interpretira prebacivanje kodova u najširem smislu, a ne kao prijelaz s jednog jezika na drugi u govornom činu bilingvalnih govornika.

1.5. Istraživanja o prebacivanju kodova karakterizirana su činjenicom da imaju sinkronijski karakter i prvobitno se bave spontanim govornim činovima useljenika, a rezultati se temelje na analizi karakteristika individualne uporabe jezika.

2. Valja istaknuti da prebacivanje kodova nije suvremena pojava. To je stara jezična pojava o kojoj svjedoče mnogobrojni dokumenti iz antike. Činjenica da se istraživanje prebacivanja kodova ograničilo osobito na opis jezičnog ponašanja u kontaktnim situacijama sadašnjice sve do nedavne prošlosti,

posljedica je jednostranog pristupa analizi prebacivanja kodova (KÄMMERER 2006: 34). I prebacivanje kodova u prošlosti može se istraživati suvremenim lingvističkim metodama (KÄMMERER 2006: 33). Posljednjih se godina povećao broj radova koji pomoću tih metoda analiziraju različite aspekte prebacivanja kodova u antici (BERSCHIN 1988; WENSKUS 1995, 1996; SWAIN 2002; ADAMS 2003; DUBUISSON 2005, itd.).

Prebacivanje kodova srednjeg odnosno novog doba najlakše se istražuje u jezičnim parovima koje čine latinski odnosno bilo koji tzv. vulgarni jezik. I na tom su području objelodanjene mnogobrojne analize koje su primijenile suvremena gledišta (usp. bez cijelosti BOER 1996; WRIGHT 1999, 2000, 2001; SCHENDL 2000; PAHTA 2003; McLELLAND 2004, itd.).

Usprkos tome da su temeljni čimbenici prebacivanja kodova slični u prošlosti i sadašnjosti, ipak postoje među njima i razlike koji pružaju korisne prilike i za analizu suvremenih prebacivanja kodova. Prebacivanje kodova u srednjem i novom vijeku karakteriziran je time da u kontakt ne stupaju dva nacionalna jezika. Latinski kao učeni strani jezik nalazi se u kontaktu s takozvanim vulgarnim jezikom koji je materinski jezik govornika; govornici nisu useljenici; u tekstovima srednjeg i novog vijeka poticanje na prebacivanje kodova proizlazi iz ekskluzivne komunikacijske situacije obrazovane elite (KÄMMERER 2006: 35).

2.1. Ciljevi istraživanja ovise u znatnoj mjeri o tipu tekstova. Propovijedi srednjeg i novog vijeka osobito su bliske razgovornom jeziku i stupanj originalnosti prebacivanja kodova u njima jest visok. Iz toga slijedi da tekstovi koji sadržavaju prebacivanje kodova vrlo su korisni za jezikoslovlje (KÄMMERER 2006: 34). S druge strane, istraživanje privatnih pisama Cicerona koji svjesno upotrebljava prebacivanje kodova osobito je pogodno za utvrđivanje funkcije i motivacije prebacivanja kodova (ADAMS 2003: 298), itd.

2.2. Prebacivanje kodova u govornim činovima odnosno pisanim tekstovima pokazuje značajne razlike. Govor karak-

teriziraju obilježja spontanosti, kao što su zapinjanje, brisanje, ponovljeno započinjanje, promjena teme, itd. S druge strane, pisani je tekst uvijek promišljen, svjesno sastavljen, čak i u onim beletrističkim tekstovima koji pokazuju privid spontanosti. Dobro to prikazuju utvrđivanja engleskog klasičara J. N. Adamsa koja se odnose na prebacivanje kodova na antičkim natpisima. Pri nastajanju natpisa svjesnost je igrala odlučujuću funkciju koja je isključila spontano prebacivanje kodova, karakteristično za govor. Nastajanje je natpisa zahtijevalo najmanje tri osobe: naručitelja, pisara koji je formulirao tekst i rezbara. Ta je činjenica isključila spontanost te ukoliko je došlo do prebacivanja kodova, to je bilo svjesno učinjeno (ADAMS 2003: 298-299). I ta konstatacija potvrđuje gore izraženo da istraživanje prebacivanje kodova u pisanim tekstovima može doprijeti i analizama prijelaza s jednog jezika na drugi u sinkroniji.

3. U ovom članku analizirat ćemo prebacivanje kodova u djelu „Az török áfium ellen való orvosság” (‘Lijek protiv turskoga opijuma’) Nikole Zrinskog. Izabrali smo tekst iz više razloga: a) autor je plurilingvalan; b) djelo je izrađen kao traktat; c) on je za razliku od drugih traktata napisano s namjerom za proširivanje (KULCSÁR 2004: 8, 42-43). Na temelju tih činjenica bilo je za očekivati da u vezi s prebacivanjem kodova može doći do utvrđivanja glede autora i čitatelja. Naš članak ima dva cilja. Prvi je opisati jezičnu stranu prebacivanja kodova što uzima u obzir pojave i unutar i izvan rečenice. Drugi je utvrditi funkcije prebacivanja kodova.

Za prikazivanje unutarrečenična prebacivanja kodova nisu uzete u obzir latinske imenice kojima su dodani mađarski aglutinacijski završeci odnosno glagoli koji su deklinirani mađarskim završecima. Razlog toga je u tome da se ne može utvrditi pripadaju li strane riječi teksta idiolektu Zrinskoga i ovako kao individualne riječi uvrštavaju li se u pojavu prebacivanja kodova ili su se upotrebljavale obično u mađarskom jeziku tog razdoblja. Dotična američka stručna literatura koja u sličnim slučajevima govori o posuđivanju odnosno o prigodnom posuđivanju već je temeljito opovrgnuta s čime se potpuno slažemo (usp. PÜTZ 1993: 185-193).

4. Bazni je jezik djela mađarski, a kao uklopljeni jezik dolazi latinski i u jednom slučaju talijanski.

4.1. *Zavisne rečenice*

4.1.1. *Supstitut dopune u akuzativu*³

a. „azt tartják a mi' magyarink,⁴ *non bene de toto libertas venditur auro.*“ (5471-5478)

b. „Azt mondgyák,⁵ *pecunia est nervus belli...*“ (5508-5509)

c. „... ha nem tudom, mint kérünk segítséget, azt fogják szóllani felőlünk,⁶ *quaerunt gentem cum qua cadant, s magok közt penig azt, Fatis accede diisque et cole felice, miseros fuge.*“ (5629-5631)

d. „... mert az olasz példa beszéd mondgya⁷: *la forza caga la ragione adosso*, erő ellen erő kell...“⁸ (5596-5597)

Talijanska je rečenica jedini slučaj za prebacivanje kodova na jezik koji nije latinski. Sve se zavisne rečenice priključuju nezavisnim rečenicama bez veznika. To je moguće u mađarskoj sintaksi naročito s obzirom na to da sve zavisne rečenice su citirane poslovice.

4.1.2. *Uzročne rečenice*⁹

a. „Szántson, vessen, baranállyon, arasson és sok dolgot vigyen véghez a' gazda ember, ha élni akar tselédestül,¹⁰ *nam dii laboribus omnia vendunt...*“ (5041-5042)

b. „Avagy azért, magyarok, evel oltalmazzuk meg magunkat, avagj vitézül halljunk meg minnyájan, mert¹¹ *non datur medium.*“ (5009-5010)

³ Zavisne rečenice toga tipa dolaze na mjestu dopune u akuzativu i odgovaraju objektnim rečenicama tradicionalnih gramatika (usp. VIG 2008: 287-288). Za hrvatsku terminologiju v. MRAZOVIĆ-VUKADINOVIC (1990).

⁴ Naši Ugri smatraju [da]

⁵ Kaže se [da]

⁶ ako ne znam kako moramo tražiti pomoć kazat će oni o nama

⁷ jer talijanska poslovice kaže

⁸ [‘sila sere na argument’], protiv sile treba sila

⁹ Uzročne rečenice dolaze na mjestu dodataka u rečenici (VIG 2008: 291, 296-297)

¹⁰ Neka seljak ore, sije, brana, žanje i čini mnoge stvari ako hoće živjeti s obitelji

¹¹ Ili neka se ovako štitimo, Ugri, ili viteški umremo svi jer

c. „Én nem hízelkedhetem, édes nemzetem, tenéked, hogy hazugságommal ditsérjelek, mert a' prophétaként,¹² *popule meus, qui te beatum praedicant, ipsi te decipiunt...*“ (5068-5070)

Prva rečenica priključuje se zavisnoj rečenici latinskim veznikom, dok se na čelu ostalih nalazi mađarski veznik.

4.1.3. *Supstitut dopune u nominativu*

„... hanem mikor magánál rosszabbat talál, bizonyos, hogy¹³ *minor virtus cedit maiori.*“ (5375-5376).

Zavisna se rečenica uvodi mađarskim veznikom.

4.2. *Prebacivanje kodova između rečenica*

4.2.1. *Kvazi-rečenice*¹⁴

Prebacivanje se kodova ostvaruje na granici nezavisnih rečenica. To ne znači da se na granici rečenica moraju obavezno pojaviti rečenice. U našem slučaju pojavljuje se fraza koju zovemo kvazi-rečenicom.

„Miképpen és hogj kellyen azt rendelni, tartani és más sok particularitasátis fel találljuk könnyen, há akarjuk.¹⁵ *Volenti nihil difficile.*“ (5668-5670)

4.2.2. *Duži dijelovi teksta*

Pri prebacivanju kodova Zrinski uvijek prelazi na više rečenica čiji je ospeg ide od 4 do 125 redaka. Udio latinske rečenice iznosi ukupno 172 redaka osim onih citiranih pod točkom a)¹⁶

a) „... hogy miulta az caspiai barlangok közül kijött a' török dühös nemzet, keresztyén vérnek patakul folyása soha meg nem állott, mert¹⁷

¹² Ja ne mogu ti laskati, slatka moja nacija, lažnom pohvalom jer s prorokom [kažeći]

¹³ ali kada nađe lošijeg od sebe sigurno je da

¹⁴ Smatramo rečenicama samo strukture koje sadrže konjugiran glagol. Konstrukcije u kojima se glagoli nalaze u infinitivnim oblicima ili nedostaju zovemo kvazi-rečenice (VIG 2008: 246-249).

¹⁵ Na koji način i kako treba ga odrediti i održati i možemo lako naći i svojstva drugih, ako hoćemo

¹⁶ 533-5039; 5241-5359; 5395-5410; 5427-5433; 5587-5594; 5663-5666

¹⁷ nakon toga da je bijesan turski narod izišao iz kaspisjkih jama nije nestao tok krvi kršćanina jer

*Regi frenis nequit
Et ira et ardens hostis et victoria
Glaudisque felix, cuius infecti semel
Vecors livido est*“ (4838-4844)

b) U sljedećem se citatu prva rečenica teksta priključuje zavisnoj rečenici bez veznika:

„Én is Cattóval mondom azt, magyarok,¹⁸ *Silicet, resa aspera est, sed vos non timetis eam, imo vero maxime, sed inertia et molliti nimi alius alium expectantes cinctamini, videlicet diis immortalibus confisi, qui hanc rempublicam saepe in maximis periculis servavere. Non votis, neque suspiriis mulieribus auxilia deorum parantur, vigilando, agendo, bene consulendo prospere omnia cedunt, ubi socordiae te atque ignaviae tradideris, nequicquam deos implores, irati infestique sunt.*“ (5033-5039)

5. Karakteristike i funkcije prebacivanja kodova

Analize u sinkroniji razlikuju funkcionalno i nefunkcionalno prebacivanje kodova. Funkcionalno prebacivanje kodova obilježavaju sljedeće značajke: a) sugovornicima pridružuje se govornik koji ne razumije jezik konverzacije; b) mjesto komunikacije; c) tema konverzacije; d) tip interakcije; e) izazivanje ekspresivnog utjecaja; f) pauza ili namjera za promjenu teme. Nefunkcionalno prebacivanje kodova zahvaća pojave u kojima prijelaz na drugi jezik izazivaju takozvane pozivne riječi. Prigodno posuđivanje riječi drugog jezika i riječi sličnog zvučanja koje dolaze u govoru dvojezičnih govornika također pripadaju ovamo (RIEHL 2004: 23-27).

Funkcije su prebacivanja kodova u pisanim tekstovima mnogobrojne. Pored ritualnih namjera (BLOM 2012), pasusi na grčkom jeziku u Cicerovim privatnim pismima označavaju autorove kritične primjedbe, distancu od određenih tema, jezičnu ekonomiju, uspomene na određene događaje (ADAMS 2003: 323-342). Pasusi na grčkom jeziku izražavaju solidarnost odnosno pripadnost osoba nekoj zajednici u Plau-

¹⁸ I ja kažem vam Ugri Katom

tovim scenskim djelima odnosno na rimskim nadgrobnim natpisima (ADAMS 2003: 346-383). Prebacivanje kodova nije rijetka pojava ni u antičkom Egiptu. Suci su vodili rasprave na grčkom jeziku na sudovima, ali su presude izražavali na latinskom jeziku. I datiranje službenih dokumenata na grčkom jeziku slijedi latinski uzorak. Na ostrakonima pisanim grčkim nalaze se latinske lozinke zabilježene grčkim slovima. Adams naziva tu pojavu institucionalnim prebacivanjem kodova. Slijedi prebacivanje kodova u latinskim formulama pozdravljanja i datiranju privatnih pisama napisanih na grčkom, latinizmi službenih tekstova, latinski izrazi kojim se spominju određene „egzotične“ pojave u grčkim tekstovima (ADAMS 2003: 383-407).

Navedeni primjeri pokazuju da prebacivanje u tekstovima iz prošlosti ovisi o sadržaju tekstova i komunikacijskim namjerama njihovih autora.

6. Zrinskijeva prebacivanja kodova pokazuju različite funkcije.

6.1. Autor citira autoritete za potvrđivanje svoga tijeka misli:

„Az mi nemes szabadságunk az ég alatt sohun nints, hanem Pannóniában.¹⁹ *Hic vobis vel dicendum vel moriendum est.*“ (5012-5014)

6.2. Talijanska rečenica izražava sadržajno potvrđivanje i stilistički kolorit u talijanskoj rečenici:

„... mert az olasz példa beszéd mongya: *la forza caga la ragione adosso* [addosso], erő ellen erő kell...“ (5597).²⁰ Autor upotrebljava pristojnu parafrazu za prevođenje talijanske poslovice koja znači 'sila sere na argument.'

6.3. Latinski pasusi upotrebljavaju se i kao dodatni elementi autorove misli:

„Én nem hízelkedhetem, édes nemzetem, tenéked, hogy hazugságommal ditsérjelek, mert a' prophétaként, *popule*

¹⁹ Naša plemenita sloboda nije drugdje nego u Panoniji.

²⁰ Jer talijanska poslovice kaže ... protiv sile treba sila.

meus, qui te beatum praedicant, ipsi te decipiunt... Népem, akik boldognak mondanak téged, azok becsapnak."²¹ (5068-5070)

6.4. Valja spomenuti i izvore Zrinskoga. Najduži dijelovi teksta potječu iz rada francuskog diplomata i znanstvenika *Ogiera Ghislain de Busbecq*a (1522-1592).²² Osim toga, citiraju se neke knjige Starog zavjeta (Suci, Iz, Ez), antički autori (D-mosten, Ezop, Kato, Livije, Salustije, Seneca) i mađarski János Baranyai Decsi²³ i poznate latinske poslovice.

LITERATURA

ADAMS James N., 2003: *Bilingualism and the latin language*. Cambridge: University Press.

ALTIERI BIAGI Maria Luisa, 1987: *Linguistica essenziale. Storia, strutture e spessore sociale della lingua italiana. Una guida metodologicamente aggiornata allo studio e per l'insegnamento dell'italiano*. Milano: Garzanti.

BERSCHIN Walter S., 1988: Greek elements in medieval latin manuscripts. *The Sacred Nectar of the Greeks. The Study of Greek in the West in the Early Middle Ages. Medieval Studies*. London: King's College, 1988, 85-104.

BLOM Alderik, 2012: *Linguae sacrae in ancient and medieval sources. An anthropological approach to ritual language. Multilingualism in the greco-roman worlds*. New York: Cambridge University Press, 124-140.

BENŐ Attila, 2008: *Kontaktológia. A nyelvi kapcsolatok alapfogalmai*. Kolozsvár: Egyetemi Műhely Kiadó-Bolyai Társaság.

²¹ Ja ne mogu ti laskati, slatka moja nacija, lažnom pohvalom jer s prorokom [kažeći] ... Moj narode, oni koji kažu da si sretan prevare te.

²² Augerii Busbequi *Exclamatio, sive De re militari contra Turcam instituenta consilium*. In: *Legationis Turcicae epistolae quatuor*. Hanoviae, 1605. (Usp. ZRÍNYI 2004: 5241-5359, 6395-5410, 5427-5433, 5587-5594).

²³ *Adagiorum Grecolatinocungaricorum chiliades quinque. Studio ac opera successiva Joannis Decii Baroni*. Bartphae, 1598. János Baranyai Decsi (n. 1560-1601) bio je humanistički povjesničar, pravnik, pjesnik i prevoditelj.

- DE BOER Dick E.H., 1996: Advenerunt cum Brantledderis or the Combustion of Latin in Middle Netherlandish Administrative Contexts. *Media latinitas. A collection of essays to mark the occasion of the retirement of L. J. Engels*. Turnhout: Brepols, 29-49.
- BUßMANN Hadumond (Hrsg.), 2002: *Lexikon der Sprachwissenschaft*. Stuttgart: Alfred Körner Verlag.
- DUBUISSON Michel, 2005: Alternance de langues (code-switching). Le grec de la correspondance de Cicéron. Questions préliminaires sur un cas de bilinguisme. *La Linguistique. Revue de la Société Internationale de la Linguistique fonctionnelle* 2/41, 69-86.
- KÄMMERER Carmen Maria, 2006: *Codeswitching in Predigten des 15. Jahrhunderts. Mitellatein-Frühneuhochdeutsch. Mittelatein-Altitalienisch/Altspanisch*. Berlin: Logos Verlag.
- KISS Jenő, 1995: *Társadalom és nyelvhasználat. Szociolingvisztikai alapprogramok*. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó.
- LÓPEZ MORALES Humberto, 2003: *Los cubanos de Miami. Lengua y sociedad*. Miami: Ediciones Universal.
- KULCSÁR Péter, 2004: Bevezetés. Zrínyi Miklós prózai munkái. Budapest: Akadémiai Kiadó, 7-49.
- McLELLAND Nicola, 2004: A historical study of codeswitching in writing. German and Latin in Schottelius' *Ausführliche Arbeit von der Teutschen HauptSprache* (1663). *International Journal of Bilingualism* 4/8, 499-523.
- MORENO FERNÁNDEZ Francisco, 2005: *Principios de sociolingüística y sociología del lenguaje*. Barcelona: Ariel.
- PAHTA Päivi, 2003: On structures of code-switching in medical texts from medieval England. *Neuphilologische Mitteilungen* 104, 197-210.
- PÜTZ Martin, 1993: Bilinguale Sprecherstrategien. Code-switching, Integration und ad-hoc Entlehnungen. *Sprachkontakte. Konstanten und Variablen*. Bochum: Universitätsverlag Dr. N. Brockmeyer. 180-195.
- RIEHL Claudia Maria, 2004: *Sprachkontaktforschung. Eine Einführung*. Tübingen: Gunther Narr.

- SCHENDL Herbert, 2004: Syntactic constraints on code-switching in medieval texts. *Placing Middle English in context*. Berlin-New York: Mouton-de Gruyter, 67-86.
- SOČANAC Lelija, 2004: *Hrvatsko-talijanski jezični dodiri. S rječnikom talijanizama u standardnome hrvatskom jeziku i dubrovačkoj dramskoj književnosti*. Zagreb: Nakladni zavod Globus.
- SWAIN Simon, 2002: Bilingualism in Cicero? The Evidence of Code-Switching. *Bilingualism in Ancient Society. Language Contact and the Written Text*. Oxford: Oxford University Press, 128-167.
- VIG István, 2008: *Horvát nyelvtan*. Budapest: ELTE BTK Szlav Filológiai Tanszék.
- WARDHAUGH Roland, 2005: *Szociolingvisztika*. Budapest: Osiris Kiadó [*An Introduction to Sociolinguistics*. Oxford: Blackwell Publishers, 1992].
- WENSKUS Otta, 1995: Triggering und Einschaltungen griechischer Formen in lateinischer Prosa. *Indogermanische Forschungen* 100, 172-192.
- WENSKUS Otta, 1996: Markieren der Basissprache in lateinischen Texten mit griechischen Einschaltungen und Entlehnungen. *Indogermanische Forschungen* 101, 235-257.
- WRIGHT Laura, 1999: Mixed-language business writing: five hundred years of code-switching. *Language Change. Advances in Historical Sociolinguistics*. Berlin-New York: de Gruyter, 99-117.
- - 2000: Bills, Accounts, Inventories. Everyday Trilingual Activities in the Business World of Later Medieval England. *Multilingualism in Later Medieval Britain*. Cambridge: D. S. Brewer. 149-156.
  - - 2001: Models of language mixing. Code-switching versus semicommunication in medieval Latin and Middle English accounts. *Language Contact in the History of English*. Frankfurt a. M.: Lang. 363-376.
- ZRÍNYI Miklós, 2004: *Prózaí munkái*. Sajtó alá rendezte és a jegyzeteket írta Kulcsár Péter. Budapest. Akadémiai Kiadó.